

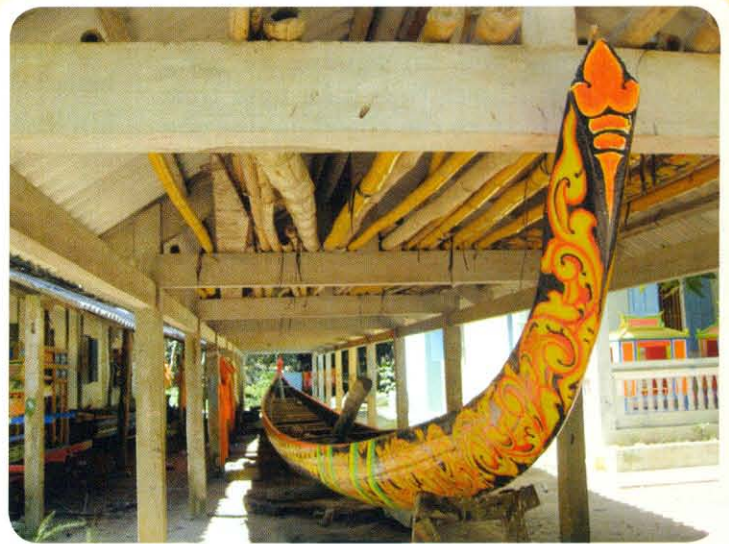
Ban Biên tập đã giới thiệu đến quý độc giả bài Đại gia đình các dân tộc Việt Nam được chia làm 2 kỳ và đăng trong số 2 và 3. Số này chúng tôi trân trọng giới thiệu đến quý vị về văn hóa, phong tục tập quán, lễ hội của đồng bào dân tộc thiểu số. Xin trân trọng giới thiệu đến quý vị.

ĐUA GHE NGO

CỦA NGƯỜI KHMER NAM BỘ TRONG KHÔNG GIAN VĂN HÓA ĐÔNG NAM Á

■ Cao Hoàng Phong

Lịch sử chiếc ghe Ngo và nghi lễ đua ghe Ngo của người Khmer Nam bộ đã có từ 8 đến 9 thế kỷ trước.

Ghe Ngo của người Khmer Nam bộ. Nguồn ảnh: Internet.

Người Khmer Nam bộ cũng như một số nước trong khu vực Đông Nam Á từ xa xưa đã thích nghi với vùng sinh thái sông nước của sông Mê Kông, và họ chính là một trong những chủ nhân của nền văn hóa sông nước tại đây. Chính vì vậy đua ghe Ngo được xem như là văn hóa ứng xử với nước của người Khmer Nam bộ và các nước Đông Nam Á khác. Tuy nhiên, do điều kiện về địa lý - văn hóa, và tâm lý riêng, nên mỗi dân tộc đã có những kỹ năng thích nghi, ứng

xử không giống nhau, từ đó tạo nên sự khác biệt đôi chút trong nghi thức đua ghe Ngo của người Khmer Nam bộ so với các nước Đông Nam Á, mặc dù cơ bản là giống nhau.

Lịch sử chiếc ghe Ngo và nghi lễ đua ghe Ngo của người Khmer Nam bộ đã có từ 8 đến 9 thế kỷ trước khi người Khmer từ Campuchia đến vùng đất Nam bộ của Việt Nam khẩn hoang, được thể hiện qua bài “Chòm Riêng”:

*Ngày xưa cha ông ta đến đây
Rừng đây thú dữ rần bò thi nhau
Đi lại trên chiếc cây sao*

Con thuyền độc mộc dềnh dàng trên sông

Theo truyền thuyết, thì ngày xưa người Khmer Nam bộ trồng trọt rất khó khăn, tai nạn bất trắc từ thiên nhiên thường xảy ra, khi đến mùa thu hoạch thì thường xuyên bị mưa bão, lũ lụt cuốn trôi hết, và việc đấu tranh với thiên nhiên rất vất vả, trong quá trình sản xuất họ đã dần dần đúc kết nhiều kinh nghiệm, và tìm ra được nhiều biện pháp chinh phục thiên nhiên. Nhờ vậy, vụ thu hoạch vào thời điểm cuối mùa mưa, đầu mùa khô (tức là thời điểm diễn ra lễ Ok Om Bok), không còn bị thiên nhiên đe dọa nữa, mà ngược lại cây cối xanh tươi, phát triển và thu hoạch được mùa.

Mỗi quốc gia đều có sắc thái văn hóa đặc trưng

Do liên quan đến tín ngưỡng về sông nước nên người Khmer thực hiện nghi thức đua ghe Ngo, vì vậy có thể cho rằng đua ghe Ngo không chỉ đơn thuần là trò chơi giải trí mà còn là một dạng nghi lễ cảm tạ đất trời đã ban mưa thuận gió hòa cho họ và cầu xin cho vụ mùa sắp tới, mong hạn chế được sự tác hại của nguồn nước. Song song với lễ hội đua ghe Ngo của người Khmer

dựng thánh đường Ăngkor. Lễ này được tổ chức vào ngày 15 trăng tròn theo lịch âm, vào tháng Katic (thường vào ngày 24 đến 26 tháng 11 dương lịch). Có rất nhiều nơi tổ chức lễ hội đua ghe nhưng tập trung đông nhất là trên sông Mê Kông hay hồ Tônlésáp tại Thủ đô Phnôm-pênh trước mặt cung điện Hoàng gia. Hằng năm lễ hội thường được tổ chức trong 3 ngày, cũng giống như người Khmer Nam bộ, thuyền của họ là loại thuyền độc mộc cũng được làm từ cây gỗ tốt, có chiều dài và rộng đủ lớn dùng để đóng thuyền, và được cất vào chùa chỉ được sử dụng trong các cuộc đua. Họ tin rằng có một vị thần bảo hộ và mang lại sức khỏe cũng như sự ấm no cho con người. Lễ hội là dịp để cho người dân thể hiện văn hóa truyền thống cũng như tài năng sự nhanh nhẹn và lòng kiên trì kết hợp với nghệ thuật điều khiển ghe đua để tranh tài. (*)

Ở Lào, lễ đua thuyền được gọi là lễ Xuống Hùa. Đây là lễ hội cổ truyền của dân tộc Lào nhằm tôn vinh Nác - thủy tổ của người Lào. Người Lào cho rằng có đến 15 vị thần Nác (gồm nam và nữ), trú ngụ ở đầu nguồn các con sông, suối... và đã giúp Lào có đủ nguồn nước để làm nông nghiệp và nguồn thủy sản cho cuộc sống của con người. Người Lào tổ chức lễ hội đua thuyền để tưởng nhớ đến tổ

tiên của mình. Ở cố đô Luông Phrabăng, người ta tổ chức lễ hội vào ngày 14 tháng 9 lịch Lào (khoảng tháng 8 dương lịch). Ở Thủ đô Viên Chăn người ta đua thuyền vào ngày

Bum-ooc-phăn-xả là ngày 14 tháng 11 lịch Lào (3 tháng 10 dương lịch). Ngày nay, lễ hội đua thuyền ở Lào được tổ chức cùng ngày với lễ hội Lầy-hùa Phay (thả bè nển) nhưng khác về thời gian. Cả hai lễ hội đều gắn với Phật giáo, đều nhằm tôn vinh thần Nác và tạ ơn nước đã đem lại cho người Lào có cuộc sống ấm no hạnh phúc. (*)

Đua thuyền tại Campuchia. Nguồn ảnh: Internet

Đua thuyền trên sông Mê Kông ở Si Phan Don nước Lào. Nguồn ảnh: <http://www.baomoi.com>

Nam bộ, các nước Đông Nam Á tổ chức lễ hội đua thuyền. Nhưng về thời gian tổ chức, hình thức lễ hội và ý nghĩa lễ hội giữa người Khmer Nam bộ và các nước Đông Nam Á thì không giống nhau lắm.

Ở Campuchia họ tổ chức lễ hội chèo thuyền (hay còn gọi là lễ hội nước) nhằm nhớ đến các lính thủy đã hy sinh để xây

Ở Thái Lan, thư tịch dân gian kể lại rằng lịch sử của lễ hội đua ghe Ngo có từ triều đại Ayuthaya cách đây khoảng 600 năm, và nguồn gốc của việc đua thuyền có nhiều cách giải thích. Một trong số đó có liên quan đến thủy lợi, phương tiện chủ yếu để vận chuyển và lưu thông. Nhưng theo thư tịch cổ nhất dưới triều vua Ekathotsarot (1605 - 1610) thuộc triều đại Ayuthaya có tổ chức đua thuyền tranh tài giữa các binh lính nhằm tuyển chọn và đào tạo đội ngũ “tay chèo” thiện nghệ phục vụ cho chiến tranh khi cần thiết. Thuyền đua do các tay thợ thủ công lành nghề đóng thuyền được đóng theo truyền thống của Thái: thuyền gỗ dài, thấp, theo phong cách nghệ thuật Thái. Ngày hội đua thuyền hằng năm được tổ chức vào ngày 18 và 19 tháng 9 tại tỉnh Phisanulok. Những cuộc đua thuyền nhỏ hơn được tổ chức tại Bangkok và khắp đất nước vào cùng thời điểm này trong năm, mọi người tập trung lại xem rất đông. Đứng chậ hai bờ sông để hòa mình vào không khí thể thao này. (*)

Còn ở Myanmar, đây là một quốc gia có nền văn minh lâu đời, quanh năm diễn ra rất nhiều lễ hội. Trong số đó có hai lễ hội **Tawthalin** và **Phaung Daw Oo** có tổ chức đua thuyền, theo truyền thống thì ở lễ hội Phaungdaw Oo có nét độc đáo là người ta dùng chân để chèo thuyền. Đây là một trong những lễ hội nổi tiếng nhất của Myanmar diễn ra vào ngày cuối tháng 9 hoặc đầu tháng 10 dương lịch. Các cuộc đua thuyền trên hồ Inle, hồ nước ngọt lớn thứ 2 của Myanmar. Lễ hội Tawthalin cũng diễn ra cùng thời điểm trên, theo lịch của Myanmar là tháng 6, đây là cuối mùa Chay (Lent Season), người dân tổ chức đua thuyền trên sông Iraoadi. Tiếng địa phương họ gọi đua thuyền là **Regatta**. Theo nguồn văn học dân gian truyền miệng, qua những bài thơ, bài hát xa xưa, người ta kể lại rằng nguồn gốc lễ hội đua thuyền có từ rất lâu, được tổ chức bởi Hoàng gia Myanmar. Các cuộc tranh tài của những con thuyền của các thành viên Hoàng gia như: thuyền của nhà vua, hoàng hậu, hoàng tử, và công chúa, đó là ngày hội của âm nhạc, màu sắc và niềm vui. Ngày nay lễ hội đua thuyền ở Myanmar được coi như ngày hội thể thao lớn thu hút rất nhiều người tham gia và thường kéo dài đến 2 hoặc 3 ngày. (*)

Người Khmer Nam bộ tổ chức đua ghe Ngo trong dịp lễ Ok Om Bok, họ tổ chức nhiều ngày hơn và long trọng hơn các nước Campuchia, Lào, Thái Lan, Myanmar.

Đối với người Khmer Nam bộ thì đua ghe Ngo là hoạt động ứng xử với nước tiêu biểu nhất của họ, nghi thức diễn ra mấy hôm trăng tròn của tháng 10 âm lịch. Trong suốt 3 ngày, người Khmer từ các phum, sóc, ở các nơi đều đổ xô tập nập về cùng với chiếc ghe Ngo sẵn sàng tham gia đua. Tên của mỗi chiếc ghe Ngo thường thì cũng chính là tên của chùa và địa danh nơi xuất xứ của ghe, chi tiết này cho thấy ghe Ngo mang sắc thái tôn giáo và gắn cả với cộng đồng cư dân từng địa phương. Chính vì vậy mà chiếc ghe thắng cuộc sẽ đem lại niềm tự hào cho cả ngôi chùa lẫn địa phương đó. Những cuộc đua ghe Ngo thường được tổ chức chủ yếu và rầm rộ trên sông tại thành phố Sóc Trăng; gần cầu Long Bình phường 5, thành phố Trà Vinh; và một số địa phương trên địa bàn thành phố Cần Thơ; tỉnh Kiên Giang,... thu hút rất đông người từ các tỉnh thành lân cận, khách du lịch nước ngoài đến xem và cổ vũ rất náo nhiệt.

Đội ghe Ngo thành phố Cần Thơ tham dự cuộc đua nhân dịp Festival lúa gạo năm 2009 tại tỉnh Hậu Giang.

Ảnh chụp ngày 29/11/2009.

Hiện nay, Lễ hội Ok Om Bok - Đua ghe Ngo đã được công nhận là lễ hội du lịch cấp quốc gia, nhằm nâng cấp lễ hội xứng tầm với hình thức, quy mô, nội dung, ý nghĩa vốn có của lễ hội.

(*) Bộ Văn hóa - Vụ Văn hóa Dân tộc - Xây dựng đời sống văn hóa vùng dân tộc Khmer Nam bộ - Kỷ yếu Hội thảo khoa học - NXB Công ty In và Văn hóa phẩm, Hà Nội - 2004.